

zaman hasret duymuş, onun için mersi-yeler ve özlem şiirleri nazmetmiştir. Ay-rıca Muiz b. Bâdis'in beğenisini kazanan lugaz şiirleri de yazmıştır.

Eserlerinden geniş bir kültüre sahip olduğu anlaşılan İbn Şeref nesirde daha çok makâme türünü benimsemiş, bu tür yazılarında Bedüzzaman el-Hemedânî ile Harîrî'de olduğu gibi toplumsal konular üzerinde durmuştur. Aynı zamanda iyi bir edebiyat eleştirmeni olan İbn Şeref'e göre tenkit bir ilim değil bir zevk ve kabili-yettir (*Resâ'ilü'l-intikâd*, s. 38). Nesirde daha çok anlama önem verirken şiir ten-kidinde lafız, mâna, vezinle ilgili birtakım esasları dikkate almış, bunlar için bazı il-keler ortaya koymaya çalışmıştır.

Eserleri. 1. *Dîvân*. İbn Şeref'in beş bü-yük ciltten meydana geldiği rivayet edilen divanı günümüze ulaşmamıştır. Hasan Zikrî Hasan'ın çeşitli eserlerde bulunan şiirlerini bir araya getirmek suretiyle oluş-turduğu *Dîvân* (Kahire 1983) 600 beyit-ten ibarettir. Nâşir, alfabetik sıraya koy-duğu şiirlerdeki yazım hatalarını düzelt-miş, bazı yerlerde açıklamalar yapmıştır. Abdülazîz el-Meymenî'nin, İbn Reşîk ve İbn Şeref'in şiirlerinden seçmeler yaparak *en-Nütef min şi'ri İbn Reşîk ve zemî-lihi İbn Şeref* adıyla yayımladığı eserde (Kahire 1343) İbn Reşîk'in daha fazla şiiri bulunmaktadı. 2. *Resâ'ilü'l-intikâd fi nakdi's-şi'r ve ş-şu'arâ* (*Mesâ'ilü'l-inti-kâd*). İbn Şeref'in hayatının sonlarında Si-cilya'da iken kaleme aldığı anlaşılan eser (*Resâ'ilü'l-intikâd*, s. 21), Ebû'r-Reyhân Salt b. Seken adını verdiği hayalî bir şah-sa yazdığı edebî tenkide dair mektup-lardan meydana gelmekte olup Bedüzz-zaman el-Hemedânî'nin *Maḳāmât*'ına nazîre olarak telif edilmiştir. Eserde, Câ-hiliye devrinde ve İslâmî dönemde yaşa-yan elliden fazla şairin şiirlerinin mukaye-sesi ve eleştirisi yapılmıştır. *Resâ'ilü'l-intikâd*, ilk defa Tunus'ta bulunan bir nüshaya dayanılarak Hasan Hüsnî Abdül-vehhâb tarafından neşredilmiş (*Mecelle-tü'l-Muktebes*, Dimaşk 1330, s. 40-100), bu neşir Selâhaddin el-Müneccid tarafından gözden geçirilip hataları düzeltilerek tek-rar yayımlanmıştır (Beyrut 1404/1983). Eser, yanlışlıkla İbn Şeref'in diğer bir ki-tabının ismi olan *A'lâmü'l-keḷâm* adıyla da neşredilmiştir (Kahire 1344). Bu yanlış-lığa, söz konusu neşre esas olan *Resâ'i-lü'l-intikâd* nüshası üzerine bu adın ya-zılmış olması sebep olmuştur (Mustafa Abdülvâhid, s. 26). Muhammed Kürd Ali'nin de yayımladığı eseri (*Resâ'ilü'l-bule-gâ* içinde, Dimaşk 1365/1949, s. 302-344)

Charles Pellat Fransızca tercümesiyle bir-likte *Questions de critique littéraire* adıyla neşretmiş (Cezayir 1953), Umberto Rizzitano ise eser ve müellif hakkında bir girişle birlikte *Resâ'ilü'l-intikâd*'ı İtal-yanca'ya çevirmiştir (bk. bibl.). Eserin as-lının çok hacimli olup önemli kısmının gü-nümüze ulaşmadığı belirtilmektedir (*Re-sâ'ilü'l-intikâd*, neşredenin girişi, s. 7-8). 3. *Ebkârü'l-efkâr*. İşbiliye Emîri Mu'ta-zîd İbn Abbâd'a takdim edilen eser mev-'iza, atasözü, kısa hikâye vb. seçme par-çalarından oluşur (yazma nüshası için bk. *DMBİ*, IV, 83). İbn Şeref'in diğer eserleri de şunlardır: *A'lâmü'l-keḷâm*, *Lümaḥu'l-mūlah*, *Maḳāmât*, *Târîhu İbn Şeref* (a.g.e., IV, 83). Sâliha Muhammed Ali el-Hafâcî, *er-Rûhu'l-İslâmiyye fi şi'ri İbn Şeref* adıyla bir yüksek lisans çalışması yapmıştır (1403, Mekke Ümmülkurâ Üni-versitesi).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Şeref el-Kayrevânî, *Dîvân* (nşr. Hasan Zik-rî Hasan), Kahire 1983, neşredenin girişi, s. 19-32; a.mlf., *Resâ'ilü'l-intikâd* (nşr. Hasan Hüsnî Abdülvehhâb), Beyrut 1404/1983, neşredenin girişi, s. 5-18; İbn Reşîk el-Kayrevânî, *Ünmüze-cü'z-zamân* (nşr. M. el-Arûsî el-Matvî – Beşîr el-Bekkûş), Tunus 1406/1986, s. 340-346; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, XIX, 37-43; Süyûtî, *Buḡye-tü'l-vu'ât*, I, 114; Safedî, *el-Vâfi*, III, 97; Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu'l-edebî'l-'Arabî fi'l-Mağrib*, Beyrut 1982, s. 109-130; Mustafa Abdülvâhid, *İbn Şeref el-Kayrevânî*, Mekke 1402/1982; M. Tâhâ el-Hâcîrî, *İbn Şeref el-Kayrevânî*, Beyrut 1983; Abduh Abdülazîz Kalkîle, *el-Belâtu'l-e-de-bî li'l-Mu'iz b. Bâdis*, Riyad 1983, s. 179-185, 884-888; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, IV, 564-565; İhsan Abbas, *Târîhu'n-naḳdi'l-'Arabî 'in-de'l-'Arab*, Beyrut 1404/1983, s. 461-469; Um-berto Rizzitano, "İbn Saraf al-Qayrawani e la sua Risaalah al-Intiqad", *RSO*, XXXI (1956), s. 51-72; Ch. Pellat, "İbn Şaraf al-Qayrawani", *EP* (İng.), III, 936-937; M. Ali Lisânî Fişarekî, "İbn Şeref Kayrevânî", *DMBİ*, IV, 81-84.

İBRAHİM SARMIŞ

İBN ŞEREF el-MAKDİSÎ

(ابن شرف المقدسى)

Ebû'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâil b. İbrâhîm b. Muhammed el-Makdisî (ö. 852/1448)

Şâfiî fakihi.

782'de (1380) Kudüs'te doğdu. Burada Kur'an-ı Kerim ve çeşitli ilimlere dair bazı temel eserleri ezberledi. Ebû'l-Hayr İb-nü'l-Alâî'den hadis, Şehâbeddin İbnü'l-Hâim'den matematik ve ferâiz dersleri aldı. Şemseddin Muhammed b. Abdüd-dâim el-Birmâvî, Şemseddin el-Kalkaşen-dî ve İbn Hacer el-Askalânî'nin derslerine

devam etti. Hocaları arasında özellikle matematik âlimi İbnü'l-Hâim'den çok fay-dalandı. Muhtemelen 814 (1411) yılından sonra çıktığı hac yolculuğundan dönüşün-de ilim tahsili için Kahire'ye gitti. Kahi-re'de Velîyyüddin el-İrâkî'nin torunlarının eğitimiyle ilgilendi. İrâkî'nin, Celâleddin Abdurrahman b. Ömer el-Bülkinî ve Şe-refeddin İbnü'l-Küveyk gibi âlimlerin ders-lerine katıldı. Burada ve Dimaşk'ta Sâli-hiyye Medresesi'nde ders verdi, hocası İb-nü'l-Hâim'in matematikle ilgili eserlerini okuttu. Kudüs'e döndükten sonra öğre-tim faaliyetini sürdürdü ve 13 Rebîülâhîr 852 (16 Haziran 1448) tarihinde vefat et-ti. Başta matematik ve fıkıh olmak üzere ferâiz, fıkıh usulü, nahiv ve edebî ilimler-de bilgi sahibi olan İbn Şeref'in öğrencile-ri arasında İbn Hassân, İbn Ebû Şerîf, Bi-kâî ve Yahyâ b. Muhammed el-Münâvî gi-bi âlimler yer almaktadır. İbn Şeref'in Şâ-fîî fıkhiyla ilgili *Şerhu Behcetü'l-Hâvî* ve *Şerhu Tehzîbi't-Tenbîh* adlı eserleriyle İbnü'l-Hâim'in matematiğe dair *Miftâ-ḥu'l-ḥisâb*'ının ihtisarı olan *Esnânü'l-Miftâḥ*, *et-Tavzîḥ 'alâ Elfiyeti'l-Birmâ-vî* ve *Ṭabakâtü's-Şâfi'iyye* adlı eserleri-nin bulunduğu kaynaklarda zikredilmek-tedir.

BİBLİYOGRAFYA:

İbnü'l-Hâim, *el-Ma'ûne fi 'ilmi'l-ḥisâbi'l-he-vâ'i* (nşr. Hidayir Abbâs Muhammed el-Mün-sidâvî), Bağdad 1988, s. 33; Sehâvî, *et-Tibrü'l-mesbûk fi zeyli's-Sülûk*, Kahire, ts., s. 236-237; a.mlf., *ed-Ḍav'ü'l-lâmi'*, II, 284-286; Sü-yûtî, *Naẓmü'l-ikḡyân*, Beyrut 1927, s. 92; Ebû'l-Yüm'n el-Uleymî, *el-Ünsü'l-celil bi-târîhi'l-Kuds ve'l-Ḥalil*, Kahire 1866, s. 521-522; Keşfü'z-zunûn, I, 492, 627; II, 1769; *İzâḥu'l-meknûn*, I, 81; II, 79; Ziriklî, *el-A'lâm*, I, 302; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, II, 256-257; Ca'fer Sec-câdî, "İbn Şeref", *DMBİ*, IV, 79-80; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, IV, 80; *MuFs.*, III, 414.

KÂMİL YAŞAROĞLU

İBN ŞEREFŞAH

(bk. HASAN b. ŞEREFŞAH).

İBN ŞEYBE

(ابن شيبه)

Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Şeybe b. es-Salt es-Sedûsî eş-Şeybî (ö. 262/875)

Hadis hâfızı.

180 (796) veya 182'de (798) Basra'da doğdu. 200 (815) yılından sonra hadis öğ-renmeye başladı. Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî, Affân b. Müslim, Yezîd b. Hârûn, Ravh b.

Ubâde, Ezher b. Sa'd, Ebû Âmir el-Akadî, Ali b. Medîni, Yahyâ b. Maîn ve Ahmed b. Hanbel gibi muhaddislerden ders aldı. Kendisinden torunu Muhammed b. Ahmed b. Ya'kûb ile Yûsuf b. Ya'kûb el-Ezrak ve başkaları hadis rivayet ettiler. Tahsilini tamamladıktan sonra Bağdat'a yerleşip burada ve Sâmerrâ'da hadis okutan İbn Şeybe'nin sika olduğunda ittifak edilmiştir. Mâlikî mezhebine mensup bir fakih olan İbn Şeybe, Mâlikî fıkhnı İmam Mâlik'in talebelerinden öğrendi. Bu mezhebe dair eserler yazdığı rivayet edilmekteyse de kaynaklarda bu konuda herhangi bir kitabından söz edilmemiştir. Halife Mütevekkil-Alellah İbn Şeybe'yi Bağdat'a kâdilkudât tayin etmek istedi, ancak Ahmed b. Hanbel'in onun bid'atçı olduğunu ileri sürmesi üzerine bundan vazgeçti. İbn Şeybe'nin, hocası Ahmed b. Muazzel'in telkiniyle halku'l-Kur'ân meselesinde **tevakku'** etmesi yüzünden İbn Hanbel'in onu suçladığı belirtilmektedir. Bu tutumu sebebiyle halkın İbn Şeybe'den yüz çevirdiği ve eseri *el-Müsnedü'l-kebir'e* ilgi göstermediği sanılmaktadır. Kitabın fazla ilgi görmemesini çok hacimli olmasına bağlamak da mümkündür. Varlıkları ve cömert bir kimse olduğundan İbn Şeybe'nin eserinin temize çekilip istinsah edilmesi için kırk kâtip tuttuğu, bunları kendi evinde barındırdığı, bu iş için on binlerce dinar harcadığı ve sonunda muhtaç hale geldiği belirtilmektedir. İbn Şeybe 13 Rebîülevvel 262'de (16 Aralık 875) Bağdat'ta oğluna ders verirken vefat etti.

İbn Şeybe'nin bilinen tek eseri *el-Müsnedü'l-kebirü'l-mu'allel'* dir. İbnü's-Salâh'ın müsned türü çalışmaların en mükemmeli olarak nitelediği eserde (*Ulûmü'l-hadis*, s. 253) her hadisin farklı rivayetleri bir araya getirilmiş ve râvilerin ihtilâfları belirtilmiştir. Müellif her sahâbînin müsnedine onun biyografisini kaydettikten sonra başlamış, rivayet ettiği hadislerin mevcut olan illetlerini göstermiş, âlî ve nâzil olanları zikretmiş, seneddeki ricâlî tanıtarak onların cerh ve ta'diline dair bilgi vermiştir. Zehebî, yaklaşık otuz cildi kaleme alınmış olan eserin yarım kaldığını, tamamının 100 cildi bulacağını, bundan daha güzel bir müsnedin yazılmadığını, eserin Ammâr b. Yâsir'in müsnedini ihtiva eden bir cüzünü elde ettiğini söylemiş (*A'lâmü'n-nübelâ*, XII, 476, 479; *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 577), bazı kaynaklarda ise eserin tamamlandığına, sadece muallal olan kısmın ikmal edilemediğine işaret edilmiştir. İsmâil Paşa *el-Müs-*

ned'in beş cilt olduğunu söylemektedir (*Hediyetü'l-ârifin*, II, 537). Ayrıca eserin 200 cüzden meydana gelen Ebû Hüreyre müsnedinin Mısır'da bulunduğu ve Hz. Ali'nin müsnedinin beş cilt tuttuğu kaydedilmekte olup (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XII, 478) "Müsnedü Emîri'l-müminin 'Ömer b. el-Hatâtâb" adlı bölümünün onuncu cüzü Sâmi Haddâd tarafından tahkik edilmeden (Beyrut 1940), Kemâl Yûsuf el-Hût tarafından tahkiki olarak (Beyrut 1405/1985) yayımlanmıştır. Kitabın diğer kısımlarının günümüze ulaşmış olmadığı bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatib, *Târîhu Bağdâd*, XIV, 281-283; İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, I, 416; Kâdî İyâz, *Tertibü'l-medârik* (nşr. Abdülkâdir es-Safrâvî), Rabat 1983, IV, 150-154; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), III, 237; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, V, 43; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, II, 344-345; İbnü's-Salâh, *Ulûmü'l-hadis*, s. 63, 253; İbn Abdülhâdî, *Ulemâ'ü'l-hadis*, II, 272-274; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XII, 476-479; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 577-578; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-müzeheb*, Kahire 1329-30, s. 355; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, s. 161; Keşfü'z-zunûn, II, 1678-1679; İzzâhu'l-meknûn, II, 482; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 537; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstefta*, s. 69; Sezgin, *GAS*, I, 144; a.e. (Ar.), I, 278-279.

KEMAL SANDIKÇI

İBN ŞİHÂB ez-ZÜHRÎ

(bk. ZÜHRÎ, İbn Şihâb).

İBN ŞÜBRÜME

(ابن شبرمة)

Ebû Şübrüme Abdullah b. Şübrüme b. et-Tufeyl ed-Dabbî (ö. 144/761)

Fakih ve kadı.

72 (691-92) yılında dünyaya geldi (Şîrâzî, s. 84; İbn Hacer, V, 251). Vefat ettiğinde seksen altı yaşında olduğunu bildiren bir rivayete göre (Vekî', III, 124) 58'de (678) doğması muhtemel olmakla birlikte genellikle Ebû Hanîfe'nin akranı olarak zikredilmesi ilk görüşü doğrulamaktadır. Mudar kabilesinin Benî Dabbe kolundan ve meşhur Arap hatibi Münzir b. Dîrâr'ın soyundan olup babası Şübrüme'nin Cemel Vak'ası'nda Hz. Ali'yi gördüğü ve İbn Mes'ûd'dan hadis rivayet ettiği belirtilmektedir. İbrâhim en-Nehaî, Hammâd b. Ebû Süleyman ve Âmir b. Şerâhil eş-Şa'bî gibi Kûfe'nin önde gelen âlimlerinden fıkıh tahsil eden İbn Şübrüme, Ca'fer es-Sâ-

dık'ın meclisinde beraber bulunduğu Ebû Hanîfe'den, ayrıca Rebîâtürre'y'den faydalandı. Enes b. Mâlik, Şa'bî, Ebû Seleme b. Abdurrahman, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, İbrâhim en-Nehaî, Sâlim b. Abdullah b. Ömer, İbn Sîrîn, Nâfi', Atâ b. Ebû Rebâh ve İbnü'l-Münkedir gibi birçok âlimden hadis rivayet etti. Kaynaklarda Hasan-ı Basrî'den rivayette bulunduğu belirtilmekle birlikte (Yahyâ b. Maîn, II, 312; Fesevî, II, 45; Vekî', III, 48, 52-53, 116) Buhârî, Süfyan'dan naklen İbn Şübrüme'nin Hasan-ı Basrî'nin meclislerine katılmadığını kaydeder (*et-Târîhu'l-kebir*, V, 117). İbn Şübrüme'den oğlu Abdülmelik, Süfyan es-Sevrî, Şu'be b. Haccâc, İbnü'l-Mübârek, Ma'mer b. Râşid, Süfyan b. Uyeyne, İshâ b. Râşid ve Cerîr b. Abdülhamîd gibi âlimler hadis nakletmişlerdir. Bir rivayete göre İbnü'l-Mübârek meclislerine katılmakla birlikte ondan rivayette bulunmamıştır (İbn Hacer, V, 251).

Emevîler ve Abbâsîler döneminde önemli görevlerde bulunan İbn Şübrüme, Hişâm b. Abdülmelik'in Irak valisi Yûsuf b. Ömer es-Sekâfi tarafından 120 (738) yılında Kûfe kadılığına getirildi; 122'de (740) azledilip beytülmal görevlisi olarak Sicistan'a gönderildi. Son Emevî halifesi Mervân'ın Irak valisi olan Ebû Hâlid İbn Hübeyre'nin görev teklifini önce kabul etmediyse de 127 (745) yılında Irak'ta iç karışıklıklar baş gösterince vali, içlerinde İbn Şübrüme'nin de bulunduğu fakih ve kadıları toplayıp çeşitli görevlere tayin etti. Abbâsîler iktidara geçince Ebû'l-Abbâs es-Seffâh'ın yeğeni olup onun tarafından Kûfe valiliğine getirilen veliahdı İshâ b. Mûsâ, Sicistan'dan dönen İbn Şübrüme'yi mezâlim mahkemesi hâkimliğine, İbn Ebû Leylâ'yı kadılığa tayin etti. Yemen'de de görev yapan İbn Şübrüme'nin oradaki görevinin mahiyeti hakkında kaynaklar farklı bilgiler verir. Yahyâ b. Maîn, Ebû'l-Abbâs es-Seffâh tarafından Yemen kadılığı ile birlikte diğer bazı görevlere (*et-Târîh*, II, 312), İbn Sa'd Yemen valiliğine getirildiğini (*et-Tabakât*, VI, 350), Vekî' ise Yemen'e tayin edilen bir âminin veziri gibi bir konumda gönderildiğini, ikinci bir rivayete göre de kadı olarak görevlendirildiğini kaydeder (*Ahbarü'l-kuḍāt*, III, 109-110). Mansûr döneminde Kûfe civarındaki Sevâd arazisi kapsamına giren haraç bölgesine kadı olarak tayin edilen İbn Şübrüme, ayrıca Kûfe'nin devlet gelirlerinin gerekli yerlere harcanması görevini de yürüttü. Kûfe'nin kasaba-